

वासिने॥ यदशुभं शुभं तत्सुपेति तदशुभं फलीति तत्तममिच्छते॥ २४॥ दोषाणां शतमपि
हंसि सोमपुत्रः केवस्थोऽथुतमयहायदृश्यमूर्तिः॥ देतेज्योद्विगुणमिदं पुर्वलीयाच्चाचार्य
ः शमयति लक्ष्मयवश्यम्॥ २५॥ अनिष्टफलधामनः शुभकरोऽथ होवीक्षितः सुदुर्गुरु
मिने दुर्जे वलयुते रणपेयदा॥ तत्र प्रभृतिपंचमिर्गगनगैः शुभैः शोभनहिमैः शुगुरुभास्क
रैर्विरहितं नो भवेत्॥ २६॥ कोदराडतो लिमिथुनयमदांशके शुभाप्नोति सौख्यमेतुलं दयिता
च भर्तुः॥ रोषेऽप्यसत्यपितथा वधनोऽक्रिताऽपि धिकाऽविभवद्वद्वदति केचित्॥ २७॥
उदयगतनरीशः श्रेष्ठादृष्टोऽथुतो वानभवति यदि मृत्युः स्यात्तदानीं वरस्य॥ परिगाय सम

केचनैवमनोदयाः स्वपतिमहितदृष्टेः सुपुकारिचवन्त्राः ॥२८॥ नशास्त्रदृष्ट्या विदुषा
कदाचिदुत्सृजनीयाः कुलदेवाधर्माः ॥ मूलहिनेषां च्युतवेदशास्त्राभ्या न धर्मस्थितिर्भगदो
षात् ॥२९॥ प्रायेण गोपाः सहस्रानवरोः प्राच्याश्च मध्याह्नमेव विवाहे ॥ मंत्रान्त्रियावत्तमुपैति
शान्तिर्न गोरुगोत्रवातरजो वित्तान् ॥३०॥ गोडाः सूर्यगोचरेण प्रसक्तं वा दत्तं पार्यदा क्षिराणां च
विवाहे ॥ लाघवायः स्थानवीर्याग्निताः सुरावीर्यानी गोचरेण प्रमाणा ॥३१॥ शास्त्रस्वरूपं बह
वो यवुधा वदन्ति यत्रानुमर्तं हितम् ॥ देशगतो ये कविलोचनानी निमील्य नेत्रं प्रविशेन्मनीषी
॥३२॥ प्रजापतयवाहदेवर्षी सजाः कालेषूक्तेष्वेव कार्या विवाहाः ॥ गंधर्वास्वयं सुरोराक्षसश्चै

५९

रमाला

शाखोवासर्वकालेविधेयः॥३३॥ कृतकौतुकमंगलचारुवर्णधुपकविधिः परतस्तद्वरः ॥
लितान्त्रिसमक्षमवायवर्धसमुपैति शुभाशुभमेवततः॥३४॥ इति श्रीपतिमहोदयवि
नाथजीर्णिकरत्नमानार्थविवाहप्रकरणोद्योतशः॥१६॥ आयययर्षावाक्यद्वयतारा
वत्तानिशास्त्रादवलोक्यसम्यक्॥ आयुधनारोग्ययशोभिद्वये गृहं गृहस्थो हि निधाप
यति॥१॥ धनो धर्मो यमिहः श्रीसौरभेयः स्वरो गजः॥ धीमत्येति क्रमे नैव दायादृकमुदा
हरी॥२॥ विस्तारश्चायामगुरोः भक्त्येव यच्छ्रेयसायः संभवेद्वनादि॥ गृहेषु चाया विधमाः
प्रसस्तास्वस्थानगाः सर्वगतो ध्वजश्च॥३॥ धनो हरो नौ च गजेष्ट्येनेष्ट्यो हि नान्यत्र समाप्तिः

तः स्यात् ॥ प्रत्यग्भजे द्वारमथो विष्णोः पूर्वद्वारा बुद्धकस्थं चिरदेव याम्या ॥ ४ ॥ अष्टाठद
नेक्षत्रफलविभक्ते भ २७ सखया शेषमवेहि विचार्य ॥ विष्णो विमर्ते वसुभिर्द्वयः स्या
त्तुवहाय सूनवयमा लयमत् ॥ ५ ॥ व्याचिन्ते क्षेत्रफल गुरुस्य ध्रुवादिना माक्षरमिष्टिनेत्
॥ त्रिभिर्भुविभक्ते क्रमशो शकः स्यादिन्द्रो यमीभूयतिरत्तकोऽसत् ॥ ६ ॥ ध्रुवचधान्यच
जयचतुर्दशैव कानि च मनोरमैश्च ॥ सुवक्रमंजरीरत्नलुप्तुमुखारवां कुरविपक्षे धनदक्षयं च
॥ ७ ॥ आत्तन्दमंजरी विपुला कुर्यवस्यान्विदुशीत हिजयाभिधानं ॥ इत्येकत्रालानि गृहानि वि
द्यात्प्रसारमेवामभुनाभिधाप्ये ॥ ८ ॥ स्यात्पृष्ठं शुभधीरुगेः परस्याद्यधोपरितथैव दृ

५२

रत्नाला

रयेत् ॥ पश्चिमं च गुरुभिः पुनः पुनः सर्वलक्षवधिरित्यर्थविधिः ॥ १० ॥ अदक्षिणं सद्गुरुमुखादिति
द्विविधं च पुनः स्थानसमाधिर्ननु ॥ गुरुस्य पूजादिगतेष्वर्चिते देवे वभवे युद्धं दक्षिणं च भेदाः ॥ ११ ॥
धनायुगारोग्यसुतप्रदस्यादेवान् पूर्वोत्तरौ प्रवेत् ॥ हानिबुजं तुक्तगुणाश्च सर्वे हितासमाभ्या ॥
सुरतौ यवाभौ ॥ ११ ॥ अथाकारेणैव गुरुस्थे कर्त्तव्ये मेतन्ननजानुकर्त्ता ॥ यतिर्विस्वव्यानिजपृष्ठ
संस्थेयत्नेन तस्मादिदमत्र चित्य ॥ १२ ॥ आषाढं चैवाश्वयुजोर्जमाघज्येष्ठे सुमप्रोष्ठपदेषु नूनं ॥
निकेतनार्जाघटनं नृपाराण्योगेश्वराचार्यमते निषिद्धं ॥ १३ ॥ होको धान्यं मृतिः पीथुद्वती द्वयवृद्धिः
विंताहो सुद्धं भृत्यक्षतिः रथधनं भीपाथः वहेर्भयं चलक्ष्मीप्राप्तिः भवति भवनारंभकर्तुः क्रमेण

चैत्रादौ चोन्मुनिभिर्हृदि तवास्तु शास्त्रोपदिष्टं ॥ १४ ॥ कर्किनः ऋतुः पूर्वपश्चिममुखानि गृह
 णि ॥ नौलिमेष्टव्यं वृश्चिकया ते दक्षिणोत्तरमुखानि च कुर्यात् ॥ १५ ॥ अन्यथा यदि करोति दुर्मतिर्व्याधि
 र्शोकधननाशमभ्युते ॥ मीन १२ चाप ९ मिथुनी ३ गनाग ६ ते कारयेत्त गृहमेव भास्करे ॥ १६ ॥ कर्मसिद्धिमु
 खा यै रिव निमित्तं वा कुनादिभिः ॥ ज्ञात्वा प्रष्टुं गृहं भवेत्कीर्तयेत्समर्थं बुधः ॥ १७ ॥ व्यंगे स्थिरे वा भवने
 विलम्बे सोम्य ग्रहे युक्तं निरीक्षिते च ॥ कर्मस्थिते वीर्ययुते सौम्ये निर्माणा माहुर्भवतस्त्यसंतः ॥ १८ ॥
 पापेस्त्रिषष्टा यगते स्त्रिकोरा केन्दु स्थितैः साधुभिर्गत्य सा ॥ वदति शिर्माणा मिह वृमस्थः क्रूरस्तु
 कर्तुर्मरणा करीति ॥ १९ ॥ एवौ गृहस्थो गृहीणी शर्वा केधनसिते देवशुरौ च सौख्यं ॥ विनाशमायाति चले

५३

रमाणा

नहीने नीचस्थिते वास्तुमुपागते च ॥२०॥ उदयगुरुस्तगते वा शिजः सरुजेतु वा निश्चरविश्वरिपो
॥ जलगन्धसितो भवनस्य तदा शरदीशान्तर्मागुरुशान्तिबुधाः ॥२१॥ यदि विलग्नगते भृगुजो मन्त्रेश
शिशुतः श्वलुकेन्द्रगते गुरुः ॥ दिनहृदायगतश्च तदा कुपैः शान्तमितायुर्दीर्घा रितमालय ॥२२॥ ल
निभृगुः पुत्रगृहे च जीवः षष्ठे कुजजैस्तिग्मकरस्तृतीये ॥ निवेशने यस्य गृहस्य तद्विशान्तद्वयं
तिष्ठति वत्सराणां ॥२३॥ शशांकजीवोस्वरसातलस्यैकुजाकजौ लाभगते च यस्य ॥ प्रारम्भकाले
भवनस्य तस्य स्थितिर्निरुक्ता शरदामशीतिः ॥२४॥ स्वाद्यैवर्त्तिनिभृगो विलग्नगे देवमीत्रिगिर
सातले धवा ॥ सोऽचगेरविमुते धवाय गे स्या स्थितिः श्वलुचिरसहश्रिया ॥२५॥ स्वर्क्षेर्विदे लग्नगे

केन्द्रगेकेन्द्रगेज्ये लक्ष्मीवत्स्यात्तद्गुरुभरि कालं ॥ मित्रः स्वोच्चादिस्थितेः खचरोन्दे नीचारि
स्थेर्जयिते निर्धनत्वम् ॥ १६ ॥ एकोपि नूनं परभागवत्त्री वियत्स्मरस्थः खचरोदमये ॥ करोतिगे
हं परल्लयान्स्यादुर्वलस्थो दिद्वराणां नाथः ॥ १७ ॥ पुन्यं कुर्वन्मदुस्वानीह स वासव वासुगेः ॥ प्रथ
मो वेदमनां कृत्रपारभः सद्भि रिव्यते ॥ १८ ॥ गोधान्यदेव गिरुत्सुखादः स्वपेन्नवेवापरसोम्यम्
द्वा ॥ नञात्तुर्वर्तजलाद्यपादः श्रयोभिलाषी पुन्यो न तन्यः ॥ १९ ॥ इति श्रीपतिभट्टविरचि
ता श्रीज्योतिषरत्नमालायां वास्तुप्रकरणे सप्तदशः ॥ २० ॥ अथ प्रवेशो नवमीदिरस्पष्टानि
रुत्ताथ वभूजनीनां ॥ सोम्ययने पूर्वदिने विधाया वस्तुर्वर्चनीभूतवलिचसम्यक् ॥ १ ॥ शुभः प्र

देशे भूदुभिः कुवारेयः क्षियेधरेः स्यात्पुनरेव यात्रा ॥ उग्रैर्नृपो दास्यते कुमारे राजीविद्या
सुविनाशमेति ॥ २ ॥ कृत्तिका सुभवने कृत्तानुनांदस्य तेषां विद्यातां नक्षत्रायः ॥ यन्मुरखसदनं
हितं ककुवद्वारभेषु शुभकृत्यवेशनम् ॥ ३ ॥ रिक्ता तिथिर्भूतभातुवारो निश्चाश्रयो गाः प
रिवर्जनीयाः ॥ मेघं कुलीरो मकरसुला च त्याज्याः प्रवेशे हितथा तदंशाः ॥ ४ ॥ त्रिकोणा के द्रुगेः शु
भैर कंठकाष्टमात्रगैः ॥ असद्वृहस्थिरोदये गृहं विरोद्धं लेविधौ ॥ ५ ॥ नेत्रज्य १ दारिद्र्य २ विभू
तिकारी ३ वृद्धा ४ नमज ५ द्रुपि ६ कलत्र ७ घटी ॥ प्राणायामरी ८ घिष्क ९ दत्तसिद्धि १० धर्म
११ भीतिकारः १२ क्रमेण ॥ ६ ॥ राशिलग्नगते जन्मराशिलग्नोदयस्तथा ॥ कीर्तितो मुनिभिर्विश्वम्

प्रवेष्टो शो नकादिभिः ॥ ७ ॥ केन्द्र द्विद्वयेः शुद्धे करैः सप्तत्रयायगे गुरौ ॥ लग्ने भूगोचके देवा स्थि
रग्राभ्योदये विशेत् ॥ ८ ॥ पुनर्वसौ च स्रुतिका गृहस्य तिर्भितिः स्मृता ॥ विरिचिविषाहभातरे प्रवे
शानं हिर्न हितत् ॥ ९ ॥ कृत्वा विप्रान् सजलकलसंचायतो वामतोर्के स्नानः स्वर्ग्य विमलवसनेर्मग
लैर्वेदधो धैः ॥ चमैथात्रा कथितवाक्यैर्नर्गार मार्गे गारा जाह्नव्य पुष्पप्रकरस्त्विस्ते रराग्य वि
शेत् ॥ १० ॥ ततो नृपो विप्रसुहृत्पुरोधसः शिल्पज्ञ भूगोलविदश्च लिङ्गिनः ॥ धनैश्चरन्तः यश्चुनिः
समर्चयेत् जर्जरादीनां नृपुखासिनस्तथा ॥ ११ ॥ इति श्रीपतिभट्टविरचितायि ज्योतीषरत्नमाला
यां प्रवेष्टा प्रकरणी सप्तदश ॥ १८ ॥ वस्तुप्राप्तिस्तदनुहरणी वक्रिदा होथ सिद्धिरारवो भीति

५५

रमात्मा

मृतिरथ धन प्राप्तिरर्थमिदम् ॥ शोको मृत्युर्नरपतिभयं संपदः कर्मसिद्धि रित्वावाप्तिः सदृशानम
 धो वल्लभं त्वं जनानां ॥ १ ॥ मित्राणि रं वरद्वितीः सलिलप्रतिष्ठिते गोतिमिष्टमशानेन यनामयश्च ॥ धा
 न्यविशोद्भवमयं जलमीधनश्च रत्नाणि रं वरद्वितीः फलमश्चिभा स्यात् ॥ २ ॥ निवसंत्यमशहि वस्त्र
 को गोमनुजाः पार्श्वदृशां तमय्योश्च ॥ अपरे पितृरश्च सीतयौ शाः शयने वासनपादुका सुवै
 ॥ ३ ॥ दे रा दे भोगप्राप्तिर्देवतांशेन रंशे पुत्राणिः स्यादुक्षसौ शोचमृत्युः ॥ प्राप्ते सर्वशो
 क्षतिर्दे म रा म फलस्यात् प्रोक्ते वस्त्रे नूतने साध्वसाधु ॥ ४ ॥ कज्जल कर्दम गोमय लिप्ते
 वाससिद्ध दे रा दे ग्धवति स्फुटिते च ॥ चित्रमिदं नवधा विहिते स्मिन्निष्ठमनिष्टफलं च पुष्प

भिः ॥५॥ इन्द्रश्च जस्रसि ववर्द्धमानभीवत्सकुंभांनुज तोरणा नी ॥ देवा दृतिर्नेऋतभागगापि
पुसाविधत्तेन विरेणालक्ष्मी ॥६॥ कंकोरवोलूक कपोतका कक्रव्यादेगोमायुखरोष्टुसर्पैः ॥ सु
ष्ठु मयेत नराका देवा दृतिर्देवन्तभागगापि ॥७॥ विप्रादेशा दुष्काहे च क्षमापालेन प्रीत्याद
न ॥ प्रियोपवारैर्निश्चिन्तमाना दुर्तव्यं वस्त्रं धार्यम् ॥८॥ इति श्रीपतिभट्टविरचितार्थाज्योतिषरत्न
मालायां वस्त्रप्रकरणे एकौ नवविंशः ॥९॥ अथामरस्थापनमुत्तरायने स्वदेववारक्षतिथिश्च
रादिष्ट ॥ सिते च पक्षश्राद्धे तास्योर्वले विधौ विलम्बे च शुभावलोकिते ॥९॥ रोहिण्युत्तरपौषादे
यावत्करादित्यश्विनीवासवाऽनुराधेन्दवजीवनेषु गदितीविशोः प्रतिष्ठापनं ॥ पुष्यश्रुत्यभिजि

५६

रमाला

सुचेश्वरकथोविज्ञाविपस्कदयोर्मेत्रेतिमहत्वेः करेनिर्ऋतिभेदुर्गादिकानां स्मृतम् ॥ २ ॥ गराप
तिट्टरक्षोभ्यक्षभृतासुराणां प्रमत्तफणिसस्वत्यादिकानां पदोद्यो ॥ अवतिसुगतनाम्ना वा
सर्वलोकपालो निगदितमखिलानां स्थापनं च स्थिरं ॥ ३ ॥ सप्तर्षयो यज्ञचरंति विश्वोपाकार्य
प्रतिष्ठस्व लुतत्र तेऽर्षा ॥ श्रीव्यासवाल्मीकिघटोद्भवानां तथा स्मृता वाक्यंति भेदराशां ॥ ४ ॥ सिंहो
दयेदित्तकरो मिथुने महेन्द्रो नाशय राश्या युवतो घटभे विधाता ॥ देवो द्विर्ऋतिं भवने शुनि
वेशानियाः शुक्राश्वरे स्थिरगृहे निखिलाश्च देवाः ॥ ५ ॥ तेजस्विनीक्षो मरुदग्निदाहविधाधि
नी स्यात्तु न दाहदाच ॥ अमार्तं दहत्कल्पनिवासिनी स्यात्सूर्यादिवारं सुभवेत्युतिष्ठ ॥ ६ ॥

दुत्रिकोराभममूर्तिषु सङ्गुहं सुवन्द्यं कर्मोमशानि सुत्रिषु यमेषु ॥ साविध्यमेति विगतं
 प्रतिमासु देवः कर्तुः सुतार्थसुखसंपदसंगितात् ॥ ७ ॥ सोम्यालग्नाद्यां सितामूर्तिपूर्वाभावा
 त्त्वीर्यैरुत्कणवर्द्धयति ॥ षष्ठं हित्वाभावमेते हित्तं शत्रुक्षयिकर्तुस्त्यादयति ॥ ८ ॥ सम्भ
 त्सेरादि १ तिथि २ वा ३ शुक्ला ४ तत्र योगाभिध ४ प्रकराणां करण ५ पुत्रीसा ॥ भानी कला
 नि ६ तदनुक्षराजा ७ शुक्ला ८ अष्टादश्या ९ फल १० विसृज्य क्रमोत्थं ॥ ९ ॥ स्याद्भोक्तरं १० श
 शिवलं च ११ विलम्बविन्ना १२ संस्कारजा १३ विधयः सन्तुपाभिषेकः १४ दाना १५ वि
 वाहविधि १६ रासयमन्त्रिवेदा १७ वेश्मप्रवेदा १८ नववस्त्र १९ सुरप्रतिष्ठा १० ॥ इति तल्लि

तसुवृत्तीनिर्मलरत्नमालामुदहरदधिकार्थसद्गुणान्वकोषात् ॥ निजयुक्तपरम्भक्तः श्री
पतीः शास्त्रदर्शी बलुरगणककण्ठराजतासुज्वलश्रीः ॥ ११ ॥ सुवृत्तया श्रीपादिनोक्त्या त
या कंठस्थया ज्योतिषरत्नमालया ॥ अलक्षणे व्यर्थपरिच्युते पयले सभासुराज्ञागिराको
विराजते ॥ १२ ॥ आतुरयतनविप्रतिभिर्न शास्त्रमेतदिदमिमांसा न्यजन्मानमोक्तं न
धिभाषितार्थतोनायार्किसपि कीर्तिर्नम्या ॥ १३ ॥ इति श्रीपतिभट्टविरचितायो
गीतगोवर्धनमालायां देवप्रतिष्ठाप्रकरणविंशोऽध्यायः समाप्तः ॥ समस्त १८८५ सालभा
द्रवदि ८ रोजर लिखितं देवज्ञनाशयगेन ॥ शुभमस्तु ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

45

सप्तमः

